

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

6, max boldal lehet!

A nemzeti, etnikai és nyelvi kisebbségi törvénytervezet
alapelvei

~~1989 októberében a (Minisztertanács Nemzeti és Et-
nikai Kisebbségi Titkársága) kidolgozta a nemzeti, etnikai és
nyelvi kisebbségi kódex koncepcióját, amelyet a Miniszterta-
nács Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Kollégiumának október
A hazai albizottság ülésén terjesztett elő. Az albi-
zottság a Titkárság koncepcióját egyhangúlag jóváhagy^{ott} és
megbízta a törvénytervezet szövegének kidolgozásával.~~

Titkárságot

A 65 szakaszból, illetve ezek részletes indokolásá-
ból álló tervezet^{szövegét} első olvasatban a Minisztertanács
Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Kollégiuma 1989. november 29-
én plenáris ülésen vitatta meg. A jelenlévő kollégiumi tagok
szinte kivétel nélkül hozzászóltak a jogszabály tervezetéhez.
A szöveggel érdemben egyetértve a Kollégium tagjai számos
olyan észrevételt és megjegyzést tettek, amelyeket a későbbi^{12.11.1989. október}
folyamán a Titkárság hasznosított. ~~A Kollégium megbízta~~

~~a Titkárságot, hogy 1990. február 1-ig dolgozza ki a kisebbségek kulturális és szociális önkormányzata statutumának a modelljét, a kisebbségi szervezetek támogatása új alapokra helyezésének az alapelveit, ugyanakkor kezdje meg a tárcaközi egyeztetést, valamint a pártokkal és a nemzetiségi szervezetekkel való előzetes konzultációt abból a célból, hogy a tervezet egyeztetett szövegét a kormány haladéktalanul napi-rendjére tűzhesse a nyilvános társadalmi vitára terjesztés céljából.~~

Jelenleg folyik a tárcaközi és a szakértői egyeztetés, ugyanakkor elkészült a statutum modellje is. Az áprilisban Budapesten megrendezésre kerülő ^(a nemzetközi) kisebbségi konferen-

~~a kisebbségi önkormányzatok ~~szerepét~~ működését részletesen~~
* ~~valószínű~~

cia - melyet a Titkárság ^{szervez} - egyik napirendi pontja a magyarországi kisebbségi törvény tervezete.

*
A tervezet alapvető kiinduló pontja azon elv összegezése, hogy a nemzeti, etnikai és nyelvi identitáshoz való jog alapvető emberi jog. Fontosnak tartottuk ennek az elvnek ^a szószerinti kimondását ^{is} a jogszabály tervezet első szakaszában, hiszen az elmúlt ~~évszázad~~ ^{század} történelmi tapasztalata azt bizonyítja, hogy minden homogenizáló tendenciájú ideológia, ^{az} erőszakos asszimilációra, vagy elnemzetietlenítésre törekvő politika hallgatólagos, vagy nyíltan kimondott előfeltevése a sajátos kulturális, nemzeti, etnikai vagy nyelvi mássághoz való jog ^{tagadása}. Ennek az előfeltevésnek az alátámasztása a többség részéről ^a legváltozatosabb (által-) történelmi, faji, mitikus, ideológiai stb. érvekkel történt: "élhatsz és boldogulhatsz közöttünk, de nyelvedben, szokásaidban, viselkedésedben, mi több, lélekedben válj ~~sz~~ hozzánk hasonlóvá". Ez volt a végkifejlete minden korban ~~ennek~~ ^e gondolkodásmódnak. ~~Ha a természetes, vagy önkéntes asszimiláció nem következett be, azt általában az állampolitika rangjára emelt előítélet torolta meg erőszakos eszközökkel, mesterséges ellentétet teremtve az állampolgáriloyalitás és a kisebbségi létforma életmegnyilvánulásai között. Más a helyzet a kirekesztő, apartheid típusú politika esetében, mert ott az identitás kérdése nem ¹⁹⁴⁴ merül fel, s egyébként is egy ilyen politika eszköztára is különböző az asszimiláló politikáétól, közvetlenebb és általában körülírható büntetőjogi kategóriákban.~~

A nemzeti, etnikai vagy nyelvi másság elvitatása és üldözése ellen ~~alapvetően~~ ^{alapszerűen} két ^{alapszerű} érveléssel lehet fellépni. Az egyik annak a kimondása, hogy a nemzeti, etnikai és nyelvi mássághoz való jog alapvető emberi jog. A másik annak a le- szögezése, hogy e másság vállalása és kinyilvánítása kizárólag a személy akarati autonómiáján alapul. (Így magától érte- tődően nem zárható ki a természetes asszimilációhoz való jog sem.)

idekora em volt jellemző em a romániai magyaroknál is

√ Vannak, akik úgy vélik, hogy ennek garantálására elegendőek az alkotmány ~~erre vonatkozó~~ ³ - módosításai megfelelő feltételei. ~~szükségei.~~ A. ~~váltság~~ ^{gyakorlati} tapasztalatok ~~kereszt~~ e jog...

Amint egy tagolt politikai-hatalmi struktúrában az erkölcsi belátás - a konszenzus szükségességének ~~belátása~~ - elengedhetetlen a struktúra működéséhez, a többség-kisebbség viszonyát szabályozó politikai és jogi aktusnak is előfeltétele a konszenzus, ~~mint az általános viszonyt, illetően,~~ ^{de} mind pedig a kisebbségen belüli konszenzust illetően. ~~Nevezetesen~~ arról van szó, hogy a nemzeti, etnikai és nyelvi kisebbségi közösségeknek is szuverén joguk van az önmeghatározáshoz és az identitás kinyilvánításához. ~~e jog~~ ^{ez} jog törvényben való rögzítése még egy ~~fokozott~~ ^{melegített} tolerancia ~~szinttel~~ ^{szinttel} rendelkező társadalom esetében sem fölösleges, ~~de annál inkább~~ ^{de még inkább} szükséges egy hagyományosan intoleráns és előítéletekkel terhes Kelet-Európában. Nem mintha e jog deklarálása önmagában megoldaná a kérdést, ~~de~~ ^{hiszen} a politikai diskurzus szintjén ~~különböző súllyal esik latba egy elvont elv hangoztatása vagy ugyanazon elv jogi normaként való felmutatása.~~ ~~Hasonló~~ a helyzet a vallásszabadság, szólásszabadság stb. esetében, amint e felvilágosult elvek nemzetközi dokumentumokban, alkotmányokban is feltűntek, érvényesítésük és az érvényesülés számonkérése is más dimenziókba került.)

Ezekből a megfontolásokból került tehát a tervezet elejére a nemzeti, etnikai és nyelvi kisebbségekhez tartozó egyének, valamint közösségeik önazonosságához való ~~joguk~~ ^{szükségük} rögzítése. A vázolt alapelvekre épül fel a továbbiakban a jogszabály tervezet egésze.

A törvénytervezet készítésekor a védekező kisebbség léthelyzetéből ^{kezdte} indultunk ki. ~~Nincsenek illúzióink: a XX. század végén~~ ^{Kelet-Európában} a nemzeti, etnikai és nyelvi kisebbségek védekező, nemegyszer fenyegetett helyzetben élnek. Védekezniük kell, mert számarányuk és társadalmi rétegzettségük önmagában véve ~~is~~ ^{is} egy sor előnytelenességgel is jár, ugyanakkor néhol virulens, néhol latens nacionalizmusoktól való félelem légkörében kell létezniük, idegeikben és zsigereikben.

reikben hurcolva megannyi üldöztetés és megaláztatás emlé-
két, s az ebből fakadó reflexeket.

Ezért, vállalva ^{azt a kényszert,} (a ~~biztosítást~~), hogy a tervezet ¹ általános része túlnyomóan deklaratív jellegű lesz, megpróbáltuk mégis meghatározni, körülírni, a sajátos közösségi és egyéni kisebbségi ^{különös} ~~többségi~~ jogokat. Ezek, amint az már a Preambulum-ban is nyomatékkal hangot kap, **nem privilégiumok**, hanem olyan különös jogok, amelyek a kisebbségek egzisztenciális sajátosságaikból fakadnak és ezeknél fogva illetik meg őket, mint közösségeket, amennyiben e sajátosságokat meg kívánják őrizni, vagyis önazonosságukat védeni és ápolni.

Noha a sajátos kisebbségi ^{különös} ~~többségi~~ jogokat tartalmazó szakaszokban kodifikációs szempontból kiküszöbölhető ismétlések fordulnak elő, ^{s azok} amelyek a tartalmi konzisztenciát ugyan nem, de a szöveg formai koherenciáját esetleg érintik, ezeket ~~amennyiben beigazolódna~~ tudatosan vállaljuk. Így például nézetünk szerint szükség van külön is rögzíteni a kisebbségek azon jogát, hogy politikai érdekvédelmi szervezeteket, akár pártokat is létrehozhatnak annak ellenére, hogy ez a lehetőség az egyesülési, illetve a pártokra vonatkozó jogszabályokból "a mindent lehet, ami nem tilos" elve alapján logikusan következik. ~~Hogy~~ akkor is szükség van bizonyos jogok rögzítésére és részletezésére, főleg az anyanyelv használatát, valamint a kisebbségi nyelvek és nyelvjárássok védelmét illetően, ha azokat az Alkotmány ^{egyéb} ~~egyéb~~ként is tartalmazza általános megfogalmazásban. Történelmi tapasztalat bizonyítja, számtalan esetben bekövetkezett az a helyzet, ^{amelyben} hogy a legmagasabb szintű jogszabályban ^{de, sőt} ~~de~~ nemzetközi szerződésekben ^{által} ~~által~~ rögzített ^{alapszint} ~~alapszint~~ alapelvekre ^{hivatkozva} ~~hivatkozva~~ tagadták meg a különböző államok a kisebbségi jogok érvényesítésének a biztosítását és nem voltak hajlandók az általános elveket közvetlenül alkalmazható jogszabályokban érvényesíteni.

9 abstraktó módon
tehető

~~A másikkal a többségi jogok részletes felsorolásában~~ ^{különleges} ^{mind) meli}
 az, hogy a tervezet nyíltan szakít a kisebbségek egyenjogúságának az elvével és az **aktív kisebbségvédelem** álláspontjára helyezkedik. Az aktív kisebbségvédelem egyfelől a ^{különleges} ~~vázolt~~ ^{különleges} ~~többségi jog~~ kategóriája bevezetéséből és alkalmazásából áll, másfelől az ún. **pozitív diszkrimináció** elvének a vállalásából. A részletezés azért szükséges, hogy a többség számára az aktív, vagyis a támogató kisebbségvédelem ne úgy jelenjen meg mint a kisebbség lehetősége a "visszaélésre" a ^{különleges} ~~többségi jogokkal~~; amelyek - megegyezően hangsúlyozzuk - **nem több jogot** jelentenek, mégkevésbé privilégiumokat. A tervezetben foglalt közösségi és egyéni kisebbségi ^{különleges} ~~többségi jogok~~ felsorolása nézetünk szerint meggyőzően bizonyítja bárki számára, hogy itt nem az állampolgári jogegyenlőséget sértő **különbségtételről** van szó.

~~Ha tehát nem tekintünk el a deklaratív-biztosító normák vitatható felvételéről a jogszabályban, nem tekintünk el azonban az ezeket garantáló operatív; kötelező és **prohibitív-tiltó** normák részletezésétől sem a különös részben. Igyekeztünk azonban mindvégig megtartani egy optimális egyensúlyt a deklaratív jellegű szakaszok kialakításánál a minimális leírás és a túlrészletező, nehézkes megfogalmazások között. Az, hogy e szakaszok az Általános rész cím alatt szerepelnek ezen egyensúlyozó törekvést kívánták jelezni. Ez persze nem jelenti azt, hogy e rész nem bővíthető újabb indokolt szövegrészekkel, de elhagyni belőle véleményünk szerint nem lenne ajánlatos.~~

Ami a kisebbségi jogok megvalósulásának ~~a~~ biztosítékait illeti, a tervezet elvi alapon áll szemben azzal a nézettel, hogy a kisebbségi érdekvédelmi szervezetnek egyszerre kell ~~fel~~ vállálnia a politikai, a kulturális, szociális, érdekképviselő t, a külkapcsolatokat és a jogvédelmet, a kisebbségi képviselők állításának ~~a~~ lehetőségét és az államigazgatásban dolgozó kisebbségi tisztviselők kijelölését,

az állami szervekkel való kapcsolattartást és a kisebbségi sajtó, rádió, TV menedzselését stb.

Tervezetünk ezzel szemben egy tagolt, rugalmas, a változásokra és a hatékony érdekképviseletre alkalmas, többszintű és jogi természetüket tekintve eltérő kisebbségi intézményrendszer koncepcióját részesíti előnyben.

Ennek az intézményrendszernek kulcsfontosságú eleme a kisebbségek kulturális önkormányzata.

Rendkívül fontosnak tartjuk felhívni a figyelmet arra, hogy a tervezet által előterjesztett kisebbségi önkormányzati forma nem kötelező, a kisebbségi kulturális és szociális önkormányzat megalakítása - a tervezetben foglalt elvek alapján - nem feltétele kisebbségi jogok érvényesítésének az adott területeken. Ez egy lehetőség a sok közül - az általunk egyik leghatékonyabbnak tekintett önkormányzati forma, s az általunk kidolgozott statutum (alapszabályzat és működési szabályzat) pusztán modell, mely alternatívákat tartalmaz, arra az esetre, ha egy kisebbségi közösség arra a meggyőződésre jut, hogy meg kíván alakítani egy ilyen önkormányzatot.

szociális

és szociális

A kisebbségi kulturális ~~önkormányzat a hatalom delegálás államjogi intézménye alapján meghatározott területeken közhatalmi prerogatívákkal rendelkező köztisztviselői testület. A kisebbségi önkormányzat a személyi elv alapján jön létre és működik, és jogi természetét tekintve a hatáskörébe tartozó önkéntes csatlakozás alapján autonóm, saját önkormányzattal bíró kisebbségi intézményeket artikuláló egységes "menedzselési" forma. A közhatalmi prerogatívák itt alapvetően a következőket jelentik:~~

- az önkormányzat demokratikusan elfogadott határozatai érvényesítéséhez közvetlenül igénybe vehető az állami közhatalom (akár kényszer formájában is);

** az önkormányzatok miatt fontos, mert a korai időpontok miatt átvezetése miatt a területi ÉK érvényesítése hátrányos lenne számukra.*

- az önkormányzat demokratikusan elfogadott statuta a kisebbségi kódexbe való felvétel útján törvényerőre emelkedik, ~~azáltal a kisebbségi kódexbe való felvétel útján törvényerőre emelkedik!~~ ~~azáltal~~ a kisebbségi önkormányzat csak a törvénynek van alárendelve, határozatait csak az Alkotmánybíróság helyezheti hatályon kívül, az önkormányzatot pedig pusztán a Parlament oszlathatja fel, minősített többséggel - lévén a kisebbségi kódex alkotmányerejű jogszabály;

- az önkormányzat közhatalmi ^{igazgatási} prerogatívája ugyanakkor együtt jár a vezető testületei és vezető személyiségeinek a fokozott felelősségével az általuk folytatott tevékenységi területen;

- ~~(az önkormányzat demokratikusan létrejövő és működő hierarchikus testület, mely a túlnyomóan hierarchikus formában működő intézménye foglal magában (oktatási intézmények, sajtó, rádió, TV);~~

- az állam meghatározott kötelezettséget vállal az önkormányzat támogatásában (pl. oly módon, hogy az önkormányzat szerveinek a működés költségeit biztosítja, ^{e/e} ~~azonkí~~ ^{arányosan} ~~szá~~ ~~zalékban~~ hozzájárul).

Az önkormányzatok megalakítása nem zárja ki az egyéb politikai, társadalmi, kulturális, stb. érdekképviseleti formák létét: pártok egyesületek, klubok, baráti körök, társaságok, szövetségek. Ezek a már létező törvényes kereteken belül létrejövő és működő szervezetk lennének, de lazább felépítésűek, mint a tervezet által ajánlott önkormányzati forma. A kisebbségi közösségek belügye, hogy melyik formát választja, illetve érdekképviseletét egyszerre több szinten is biztosítani kívánja.

Mindezekről külön a tervezet biztosítja a **képviselői önkormányzati szervezetekben** (választott testületek) való **arányos részvételt** (helyi önkormányzatok). Az arányos részvétel minimális garancia, **nem numerus clausus**. Nem zárja ki a koncepció a számarányosnál magasabb képviselőket sem, amennyiben kisebbségi képviselők a kisebbségi választókerületeken túl, a különböző képviselőállítási joggal rendelkező ^{politikai szervezetek} testületek által jelölve jutnak be a választott önkormányzati szervezetbe.

Ezeket túlmenően biztosítja ^{ami közbizalom} a ~~tervezet~~ az **államigazgatásban** a kisebbségi tisztviselők, vagy ha ez nem lehetséges az illető kisebbség nyelvét és kultúráját ismerő tisztségviselők méltányos arányát.

Sajátos garanciákat ír elő a tervezet az **anyanyelv használatát** illetően a politikai közéletben, az igazságszolgáltatásban és az államigazgatásban. A Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájával összhangban a tervezet számos garanciát és intézkedést tartalmaz a **kisebbségi nyelvek és nyelvjárások védelmé** illetően, külön ~~ki~~ hangsúlyozva az állam feladatát e területeken. A tervezet a kisebbségi nyelvjárásokat közösségintegráló tényezőként ismeri el, így lehetővé teszi a kisebbségi közösségi és egyéni jogok élvezetét azok számára, ^{is} akik érdekeltek nyelvjárásaik védelmében és ápolásában.

A jogszabálytervezet nem kívánta érvényesíteni a nemzeti, etnikai és nyelvi kisebbségekkel kapcsolatban a taxáció elvét, ~~sem a szoros, sem a laza felsorolást~~. Ez elmenthető lenne az identitás meghatározásának fentebb kifejtett alapelveivel. Így tehát azt sem tartalmazza a tervezet, hogy mely kisebbségeket tekinti nemzeti, etnikai vagy nyelvi kisebbségeknek. Ezzel szemben, az anyanyelv használatával ~~szabad~~ kapcsolatban kialakuló hipotetikus, képtelen eseteket megelőzendő, ~~miszerint~~ a jogszabály felsorolja majd azokat a

azaz nem sorolja fel azon kisebbségeket, amelyekre a törvény hatálya kiterjed.

nyelveket, amelyeket a kisebbségi önkormányzatok tárgyalási és ügykezelési nyelvének ismer el. ~~Itt egy kritérium szerepel:~~

~~az egyik az, hogy, az illető kisebbségi nyelvnek fejlett politikai és jogi kategóriarendszerrel rendelkeznie kell; ezt egyszerűen és egyértelműen lehet bizonyítani; erre a megszorításra azért van szükség, hogy a tervezet által előírt szabad nyelvhasználat a politikai életben és az igazságszolgáltatásban teljes mértékben lehetővé váljék, a törvények, bírósági periratok, egyéb hivatalos ügyiratok lefordítása.~~ ^{Smart} ~~ezt nem jelenti az, hogy~~

Azok a kisebbségi nyelvek és nyelvjárások, amelyek e követelménynek nem tesznek eleget, az állam által védelemben részesített nyelvek kategóriájába tartoznak. Ez nem csorbítja az érintett kisebbségek egyéni és közösségi jogainak az érvényesítését.

Noha a tervezetben ^{egyelőre} nem szerepel, előreláthatóan a közeljövőben létrejön Magyarországon a nemzeti, etnikai és nyelvi kisebbségek parlamenti biztosának az intézménye, a kisebbségi ombudsman. A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Kollégium december 29-ei plenáris ülése egyhangúlag elfogadta az erre vonatkozó határozat tervezetét. Jelenleg szakértői szinten vizsgálják ezen intézmény bevezetésének a lehetőségét. Célszerű lenne, ha a kisebbségi ombudsman hatáskörét és jogait a kisebbségi törvénytervezet tartalmazná. ^{ma}

A nemzeti, etnikai és nyelvi kisebbségek, szervezetek állami támogatásának a módja, technikája nem képezi a kisebbségi kódex tárgyát. Ez ügyben az ^{Törvénytervezet} ~~MT-NEK~~ külön javaslatot terjeszt a közeljövőben a kormány elé. Annyi közveve kiderül azonban a szövegből, hogy a tervezet az alapítványokon keresztül történő állami támogatást részesíti előnyben, valamint a konkrét tervek, pályázatok, projektek finanszíro-

zását. A kisebbségi nyelvek és nyelvjárások védelmét illetően azonban a tervezet megjelöli azokat az eseteket, amelyekben az állami támogatás elengedhetetlen. Hasonlóan jár el a tervezet az anyanyelv használata esetében, mikor a kisebbségi nyelvek a politikai közéletben és az igazságszolgáltatásban való szabad használatának bizonyos anyagi vonatkozásait az államra hárítja. A koncepció megengedi a kisebbségi szervezetek külföldi támogatásának a lehetőségét, természetesen elsősorban a nyelvország részéről. Ugyanakkor, nyitva hagyja az önkormányzatok számára azt a kérdést, hogy tagjaitól - demokratikus döntés alapján - elvár-e különleges támogatást a kisebbségi intézmények javára.

~~Jelenleg az állam és a kisebbségi szervezetek közötti kapcsolattartást az MT NEKK és az MT NEKT látja el az előbbi mint tanácsadó testület, a második mint államigazgatási szerv.~~

Budapest, 1990. február 1.